

Nr 137

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om tillägg till vissa statliga skadelivräntor; given Stockholms slott den 27 maj 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

Bertil Löfberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en reglering av statliga skadelivräntor som inte är att anse som trafiklivräntor och inte heller har fastställts enligt grunderna för lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring. Regleringen skall ske i överensstämmelse med bestämmelserna om tillägg till trafiklivräntor. Till här avsedda äldre statliga skadelivräntor skall sålunda utgå allmänt tillägg med ett procenttal som bestäms med hänsyn till höjningen av konsumentprisindex från det år, då livräntan fastställdes, till år 1970. Fr. o. m. sistnämnda år skall de värdesäkras genom indextillägg under samma förutsättningar som för trafiklivräntorna.

Vidare föreslås att särskild gottgörelse skall på vissa villkor kunna tillerkännas livräntetagare som har skadats före 16 års ålder.

Förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 1971.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 27 maj 1970.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Statsrådet Löfberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *tillägg till vissa statliga skadelivräntor* och anför.

Inledning

Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 15 december 1967 åt riksförsäkringsverket att utreda frågan om uppräknig av statliga skadelivräntor som utgår av statsmedel och som inte är att anse som trafiklivräntor och inte heller har fastställts enligt grunderna för yrkesskadeförsäkring. I skrivelse den 22 februari 1968 redovisade verket resultatet av sin utredning.

Den 30 december 1968 tillkallade dåvarande chefen för civildepartementet en särskild utredningsman¹ för att ytterligare utreda berörda fråga. Utredningsmannen avgav den 1 mars 1970 en promemoria med utredning och förslag till slutlig reglering av ifrågavarande statliga skadelivräntor.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgivits av hovrätten för Västra Sverige, försvarets civilförvaltning efter hörande av försvarets skaderegleringsnämnd, riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, statens vägverk, statens personalpensionsverk, postverket, televerket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, domänverket, skadeståndskommittén, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet.

Gällande ordning

Skadelivränta m. m. vid personskada

Enligt ännu gällande 6 kap. 2 § strafflagen skall ersättning utges för bl. a. ”hinder eller brist i den skadades näring”, när skadeståndsskyldighet föreligger på grund av personskada. Härutöver finns i lag inte några allmänna

¹ Byrådirektören Gloria Sprang

bestämmelser om ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Domstolarnas och de administrativa myndigheternas praxis vid ersättnings bestämmande är att den skadade skall gottgöras helt för sin förlust på grund av skadan, efter avdrag för vad som har uppburits eller kan komma att uppbäras från den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Härvid utgår vanligen ersättning för sådan framtida förlust av arbetsinkomst, som grundas på invaliditet, i form av s. k. skadelivränta när invaliditetsgraden uppgår till eller överstiger 10 à 15 %. I övriga fall utges i regel engångsersättning.

Bestämmelser om efterlevandes rätt till skadestånd finns i 6 kap. 4 § strafflagen. Om någon, som enligt lag har rätt till underhåll av den som har blivit dödad, genom frånfället kommer att sakna erforderligt underhåll, är enligt nämnda lagrum den efterlevande berättigad till skadestånd av den som har vållat dödsfallet efter vad som prövas skäligt med hänsyn till skadevållarens tillgångar och andra omständigheter. Ifrågavarande bestämmelser har i praxis tillämpats med återhållsamhet. Vid bedömandet av om den underhållsberättigade saknar erforderligt underhåll tas hänsyn till bl. a. vad som kan tillkomma honom enligt socialförsäkringen och på grund av frivillig försäkring. Den successiva utbyggnaden av socialförsäkringen har efter hand minskat utrymmet för tillämpning av bestämmelserna. I fall då skadestånd tilläggs de efterlevande är de utdömda beloppen i allmänhet relativt låga. Ersättning döms i övervägande antalet fall ut i form av livränta.

Grunder för skadelivräntans beräkning

Skadelivräntans storlek fastställs på grundval av den skadades eller avlidnes arbets- och inkomstförhållanden vid tiden för olycksfallet. Härvid beaktar man dock påtagliga utsikter till löneökning och andra förbättrade anställningsvillkor. Enligt praxis tas numera hänsyn också till de allmänna löneökningarna och därmed penningvärdeförändringarna under tiden mellan olyckstillfället och livräntans slutliga bestämmande. I många fall bestäms livräntan emellertid temporärt, t. ex. om det kan antas att den skadades invaliditet ändras. Också vid omprövningen av livräntan tas hänsyn till aktuella löneförhållanden, vilket bl. a. innebär att man beaktar penningvärdets nedgång efter olyckstillfället.

Skadelivränta fastställs alltså i princip att utgå i det penningvärde som råder vid tiden för livräntans fastställande. Realvärdet av den är följaktligen inte säkerställt för framtiden om inte värdesäkringsfrågan har lösts i särskild ordning.

Skadelivräntans beroende av annan periodisk förmån

Träffar skadelivränta samman med förmåner som utgår från annat håll på grund av skadan, gäller som huvudregel för samordning att dessa förmånens värde dras av från skadelivräntebeloppet. Förmånerna kan utgöras av ersättning från socialförsäkring (t. ex. yrkesskadelivränta, förtidspension

från den allmänna försäkringen) eller från arbetsgivare (t. ex. sjukpension).

Vid samordning av skadelivränta med periodisk förmån från yrkesskadeförsäkringen eller därmed jämförlig livränta som utgår samtidigt har man hittills, på grund av den tidigare föreliggande regressrätten för yrkesskadeförsäkringsinrättning gentemot den skadeståndsskyldige, huvudsakligen använt en s. k. bruttolivräntemetod. Denna innebär att livräntetagare tillerkänns en skadelivränta som svarar mot livräntetagarens totala inkomstbortfall men att man vid livräntebeloppets utbetalning minskar detta med den yrkesskadelivränta som utgår samtidigt. Något exakt belopp för denna minskning anges vanligen inte eftersom yrkesskadelivräntan kan prövas om.

Skadelivränta och pension från den allmänna försäkringen samordnas regelmässigt enligt en s. k. nettolivräntemetod, eftersom regressrätt saknas enligt lagen om allmän försäkring. Den slutliga avräkningen sker redan när skadelivräntan bestäms. Det pensionsbelopp som då är aktuellt beaktas härvid. I skadelivränta utgår det belopp som överstiger pensionsbeloppet.

Sedan skadelivränta väl bestämts, samordnas den inte med allmän pension som den skadade uppbär. Enligt bestämmelserna i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring samordnas däremot folkpension och allmän tilläggspension med yrkesskadelivränta.

Livränta och sådan sjukpension från arbetsgivare som denne har regressrätt för samordnas på olika sätt alltefter omständigheterna. Bl. a. tillämpar man de avräkningsmetoder som förut har nämnts. Enligt normalpensionsreglemente för arbetstagare hos kommuner är det möjligt att under vissa förutsättningar minska pension med hänsyn till skadelivränta. De statliga pensionsbestämmelserna innehåller däremot inga föreskrifter om samordning av pension med skadelivränta.

Värdesäkring av skadelivräntor m. m.

För att kompensera livräntetagarna för penningvärdets fall har man höjt de flesta skadelivräntor vid ett eller flera tillfällen. Grunderna för dessa höjningar varierar alltefter den kategori som livräntorna tillhör. Följande kategorier kommer härvid i fråga.

1. statliga skadelivräntor som är jämförliga med yrkesskadelivräntor,
2. statliga eller icke-statliga skadelivräntor som är att anse som trafiklivräntor,

3. andra statliga skadelivräntor än sådana som anges under 1 och 2.

Andra icke-statliga skadelivräntor än sådana som anges under 2 har ej höjts.

Statliga skadelivräntor som är jämförliga med yrkesskadelivräntor

Yrkesskadelivräntor och liknande ersättningar från yrkesskadeförsäkringen utgår med belopp som principiellt inte avses att gottgöra den skadade helt för förlust på grund av skadan. Även om arbetsförmågan har förlorats, blir alltså beloppet i princip lägre än den årliga arbetsförtjänsten. Eftersom de skadelivräntor som avses här har bestämts enligt grunderna för yrkesskadeförsäkringen, har man beaktat denna arbetsförtjänst på samma sätt som vid fastställande av ersättningar från nämnda försäkring.

Ifrågavarande skadelivräntor förbättrades år 1946 i överensstämmelse med höjningen av övriga statliga skadelivräntor (s. 6 f.). År 1950 försågs de med tillägg som var så avvägda att summan av livräntorna och tilläggen skulle svara mot vad som skulle ha utgått, om livräntorna hade uppräknats enligt grunderna för yrkesskadeförsäkringen. Allt sedan dess har de följt samma grunder. Före år 1968 har de sålunda förbättrats främst efter lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. samt efter lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. 1955 års omreglering avsåg inte enbart att kompensera för penningvärdets fall utan också att utjämna skillnaderna i ersättningsnivå mellan äldre och nyare skadefall.

Enligt beslut av 1967 års riksdag höjdes äldre livräntor på grund av yrkesskada med 25 % om skadan inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om den inträffat något av åren 1962—1964 och med 10 % om den inträffat något av åren 1965—1967. Samtidigt värdesäkrades äldre och nytillkommande sådana livräntor för framtiden genom anknytning till basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Bestämmelserna härom finns i lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. Statliga livräntor på grund av yrkesskada har på motsvarande sätt höjts och värdesäkrats enligt förordningen (1967: 920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m. Denna förordning gäller också principiellt statliga skadelivräntor, som är jämförliga med yrkesskadelivräntor.

Statliga eller icke-statliga skadelivräntor som är att anse som trafiklivräntor

I begränsad omfattning höjdes en mindre del av trafiklivräntorna före år 1968.

År 1959 höjde försäkringsbolaget Folksam de trafiklivräntor, som bolaget då betalade ut, med hänsyn till löneutvecklingen efter den tidpunkt när de ursprungligen hade fastställts. Höjningen innebar ersättning både för penningvärdets fall och för standardstegring.

De statliga trafiklivräntorna höjdes vid upprepade tillfällen före år 1968 i likhet med andra statliga skadelivräntor (se nedan). Syftet med dessa för-

bättringar var att i viss mån kompensera livräntetagarna för penningvärdets fall.

År 1967 beslöt riksdagen om uppräknning av trafiklivräntorna. För sådana trafiklivräntor som inte utgår av statsmedel regleras förbättringen i lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor.

Enligt denna lag utges allmänt tillägg till trafiklivränta som har fastställts före utgången av år 1965. Tillägget utgör 225 %, om livräntan fastställts år 1939 eller tidigare, och utgår i annat fall efter en procentsats som successivt minskar ju senare livräntan fastställts. Procenttalet har i princip avvägs med hänsyn till höjningen av konsumentprisindex från det år, då livräntan fastställdes, till år 1967. Under vissa förutsättningar kan vidare särskilt tillägg och extra tillägg utgå till trafiklivräntan. Det extra tillägget tillkommer skadad som inte fyllt 16 år vid skadans uppkomst, om hans arbetsförmåga var nedsatt med minst hälften när livräntan fastställdes och detta skedde före utgången av år 1959.

Genom indextillägg enligt nämnda lag har dessa trafiklivräntor gjorts värdesäkra för framtiden. Sådant tillägg skulle utlösas den 1 januari det år då basbeloppet med minst 5 % överskred basbeloppet för januari 1967. Ytterligare indextillägg utgår fr. o. m. den 1 januari varje år basbeloppet för januari månad med minst samma procenttal överskrider det basbelopp som senaste indextillägg har grundats på. Indextillägg utgår i princip med procenttalet för basbeloppets ökning. Kungl. Maj:t kan besluta om begränsning i rätten att få sådant tillägg när särskilda skäl föreligger. Ett indextillägg har utlösts den 1 januari 1969 och ytterligare ett tillägg kan påräknas den 1 januari 1971.

Tillägg enligt lagen innebär en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen täcker.

Bestämmelserna i nämnda lag är tillämpliga på trafiklivräntor som utges av statsmedel eller utgår på grund av ansvarighetsförsäkring som staten har tagit. Härom finns bestämmelser i förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor som utgår av statsmedel, m. m.

Andra statliga skadelivräntor

Andra statliga skadelivräntor än de som nämnts förut förbättrades generellt första gången den 1 juli 1946 genom att dyrtidstillägg infördes. Tillägget utgick med 20 % av livräntans belopp i den mån detta inte översteg 2 000 eller i vissa fall 3 000 kr. årligen. Som förutsättning för rätt till sådant tillägg gällde bl. a. att den skadades arbetsförmåga var nedsatt med minst 30 %.

Den 1 juli 1953 tillkom ett nytt tillägg, vars storlek varierade efter graden av arbetsförmågans nedsättning och tidpunkten för skadeståndets fastställande. Det utgick med högst 200 % och lägst 20 % av livräntans grundbe-

lopp. Tillägget förbehölls skadad med minst 30 % invaliditet och vissa efterlevande samt utgavs tills livräntetagarna fyllde 67 år.

De statliga skadelivräntorna knöts i början av 1960-talet mer direkt till reglerna för ersättningar på yrkesskadeområdet. De uppräknades fr. o. m. den 1 juli 1961 med tillämpning av lagen angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. samt fr. o. m. den 1 januari 1963 med tillämpning av lagen om förhöjningar av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. Genom sammankopplingen med reglerna för yrkesskadelivräntorna, som principiellt fastställs utan beaktande av hela den årliga arbetsförtjänsten, fick dessa uppräknningar inte effekt i vissa fall och bara en begränsad effekt i vissa andra. De statliga skadelivräntorna höjdes vidare fr. o. m. den 1 januari 1968 med 25 % om skadan inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om den inträffat något av åren 1962—1964 och med 10 % om den inträffat något av åren 1965—1967. Också dessa höjningar skedde efter mönster från yrkesskadeförsäkringen. Tilläggen till ifrågavarande livräntor höjdes i motsvarande mån. Sådana undantag som hade gällt vid tidigare uppräknningar föreskrevs inte.

De statliga skadelivräntorna har även uppräknats efter reglerna om värdesäkring av yrkesskadelivräntor. Vid uppräknningen beaktades dock förhållandena vid den tidpunkt då livräntorna fastställdes.

Bestämmelser om nu nämnda förbättringar av de statliga skadelivräntorna tillkom med stöd av riksdagsbeslut (prop. 1946: 252, SU 211, rskr 449; prop. 1953: 211, SU 133, rskr 266; prop. 1961: 136, SU 100, rskr 268; prop. 1962: 139, SU 105, rskr 248; prop. 1968: 95, SU 112, rskr 262; prop. 1969: 79, SU 91, rskr 220; prop. 1970: 104, SU 96, rskr 222) och meddelades av Kungl. Maj:t genom beslut den 29 juni 1946, den 5 juni 1953, den 22 januari 1954, den 30 december 1955, den 26 maj 1961, den 14 december 1962, den 4 oktober 1968, den 18 juli 1969 och den 14 maj 1970.

Andra icke-statliga skadelivräntor

Personer med sådana icke-statliga livräntor, som inte är att anse som trafiklivräntor, har hittills inte kompensrats för värdeminskning på grund av prisutvecklingen. Den erforderliga utredningen av frågan om sådan kompensation ankommer på skadeståndskommittén.

Denna kommitté tillkallades enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 november 1966 för att tillsammans med sakkunniga i övriga nordiska länder utreda frågor om skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst och om efterlevandes rätt till skadestånd. Enligt sina direktiv har kommittén att även undersöka möjligheterna att bereda dem, som uppbär skadelivränta, skydd mot förluster i följd av ändringar i penningvärdet. Kommittén

utreder f. n. möjligheterna att åstadkomma värdesäkring av skadelivräntor som utges på grund av annan ansvarsförsäkring än trafikförsäkring.

Samordningens betydelse för värdesäkring

I samordningsfallen blir den metod, som samordningen sker efter, av avgörande betydelse vid bestämmande av basen för värdesäkringens beräkning.

När skadelivränta samordnas enligt bruttolivräntemetoden med yrkes-skadelivränta eller annan periodisk förmån, som är förenad med någon form av gottgörelse för penningvärdets fall, värdesäkras normalt inte den del av skadelivräntan som svarar mot den andra förmånen. Vid beräkning av allmänt tillägg till trafiklivränta minskas trafiklivräntan sålunda med den andra förmånen, dock inte till den del denna svarar mot värdesäkring. Är den andra förmånen inte i någon form anpassad efter prisutvecklingen, vilket kan vara fallet med pension från enskild arbetsgivare, utgår däremot sådant tillägg till hela trafiklivräntan.

Sker vid skadelivräntas bestämmande avdrag enligt nettolivräntemetoden för annan periodisk förmån, t. ex. pension från den allmänna försäkring- en, blir basen för värdesäkringens beräkning lika med vad som har fastställt utgå som skadelivränta. Också när avräkning inte har ägt rum, såsom numera är vanligt beträffande kommunal pension, utgör hela skadelivräntan bas för beräkningen.

Riksförsäkringsverkets utredning

Riksförsäkringsverket, vars utredning tog sikte på en höjning av de statliga skadelivräntorna under våren 1968, erinrade om att skadeståndskommittén, som tillsattes år 1966, enligt sina direktiv hade att pröva olika tänkbara metoder för värdesäkring av livräntor. Med hänsyn till denna uppgift för kommittén fann verket det tveksamt om de statliga skadelivräntorna borde uppräknas, innan kommittén kunde ta ställning till den större frågan om uppräkning och eventuell automatisk värdesäkring av skadelivräntor i allmänhet.

Skulle det ändå anses att de statliga skadelivräntorna borde slutligt regleras utan dröjsmål, kunde detta enligt riksförsäkringsverkets mening ske antingen enligt reglerna om höjning och värdesäkring av yrkesskadelivräntor eller reglerna om tillägg till trafiklivräntor. Verket ansåg att det kunde finnas skäl för båda alternativen. En reglering enligt det senare alternativet torde inte medföra större risk för att skadeståndskommitténs utredning skulle föregripas än uppräknningen och värdesäkring av trafiklivräntorna.

Efter vad riksförsäkringsverket funnit påverkades beräkningen av de statliga skadelivräntorna av åtskilliga omständigheter, som alltefter val av

metod skulle få olika betydelse. En överblick över hur tillämpningen av den ena eller andra metoden skulle utfalla i de enskilda fallen kunde därför erhållas endast efter en närmare genomgång av alla dessa fall. Erfarenheten från då pågående uppräknings- och värdesäkring av de statliga trafiklivräntorna visade att en sådan genomgång skulle bli mycket tidsödande.

Av anförda skäl ansåg sig riksförsäkringsverket inte kunna i dåvarande läge närmare precisera konsekvenserna av den ena eller andra lösningen. Verket ansåg emellertid att ett visst företräde borde ges åt en lösning med trafiklivräntorna som förebild, om man beslutade i denna fråga redan under våren 1968.

Enligt riksförsäkringsverkets mening borde sådana undantag och inskränkningar, som gällt vid tidigare uppräknings- och värdesäkring av statliga skadelivräntor, knappast föreskrivas, oavsett vilken metod man valde. Härvid hade verket beaktat att sådana undantag och inskränkningar inte hade gjorts vid yrkesskade- och trafiklivränteregleringen.

Utredningsmannens förslag

I utredningsmannens promemoria föreslås en uppräknings- och värdesäkring av äldre skadelivräntor och en värdesäkring av både äldre och nytillkommande sådana livräntor. Vidare behandlas vissa spörsmål om reglering vid sammanträffande mellan skadelivränta och annan periodisk förmån.

Principer för värdesäkring m. m.

Utredningsmannen har undersökt de omkring 200 statliga skadelivräntor som riksförsäkringsverket betalar ut. Undersökningen visar att tidigare beslutade förbättringar av grundlivräntorna i många fall har varit väsentliga, i vissa t. o. m. mycket väsentliga. Förbättringarna har närmast svarat mot yrkesskadelivräntornas höjningar även om de ibland har skett ganska lång tid i efterhand.

I fråga om valet av metod för uppräknings- och värdesäkring av de statliga skadelivräntorna anser utredningsmannen liksom tidigare riksförsäkringsverket att man därvid bör tillämpa antingen reglerna för tillägg till trafiklivräntorna eller reglerna för höjning och värdesäkring av yrkesskadelivräntorna. Undersökningen synes utredningsmannen ha visat att de statliga skadelivräntorna till sin natur väsentligen liknar de statliga trafiklivräntorna. Fram till tidpunkten för trafiklivräntornas reglering var förbättringarna likartade för dessa båda grupper. I de flesta fall skulle den avsedda regleringen bli förmånligare vid tillämpning av reglerna för trafiklivräntorna än vid tillämpning av reglerna för yrkesskadelivräntorna. Eftersom

både de statliga trafiklivräntorna och de statliga skadelivräntorna i regel grundar sig på skadeståndsskyldighet, är det svårt att i detta avseende motivera en särbehandling av den ena kategorin.

Av dessa skäl tillstyrker utredningsmannen att såväl äldre som nytillkommande statliga skadelivräntor förbättras med tillämpning av reglerna för trafiklivräntor.

Vissa samordningsspörsmål

Vid tillämpning av samordningsreglerna i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring skiljer man mellan statliga trafiklivräntor och övriga statliga skadelivräntor. Beträffande de sistnämnda är enligt riksförsäkringsverket samordningsreglerna tillämpliga på tillägg som har utgått enligt Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 26 maj 1961 och den 14 december 1962. Följden av samordningsreglerna i här avsedda fall har varit att folkpensionen har reducerats i viss mån. När det gäller trafiklivräntor sker samordning inte i den mån tilläggen till sådana livräntor har ersatt tilläggen enligt dessa båda brev. Enligt utredningsmannen bör detta också gälla, om reglerna för uppräknig av de statliga skadelivräntorna följer trafiklivräntornas uppräkningsregler.

Om man vid utbetalning av trafiklivränta gör avdrag för annan periodisk förmån som innefattar gottgörelse för penningvärdets ändring, skall man enligt 5 § lagen om tillägg till vissa trafiklivräntor vid beräkning av allmänt tillägg minska livräntan med den andra förmånen, dock inte till den del denna svarar mot sådan gottgörelse. Enligt utredningsmannen bör i överensstämmelse därmed allmänt tillägg till statlig skadelivränta utgå till hela den del av livräntan, som överstiger den periodiska förmånens grundbelopp. Samtidigt bör avdraget från skadelivräntan begränsas till den periodiska förmånens grundbelopp. En tillämpning av de sålunda förordade reglerna för samordning kan orsaka överkompensation, i synnerhet om skadelivräntan har fastställts lång tid efter skadans inträffande. Konsekvenserna härav har emellertid accepterats i fråga om trafiklivräntorna. Enligt utredningsmannens mening förefaller det därför svårt att inte acceptera dem när det gäller de statliga skadelivräntorna.

Utredningsmannen har uppmärksammat konsekvenserna i nu förevarande fall av samordningsbestämmelserna i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring för en person med rätt till skadelivränta som minskas med yrkesskadelivränta eller militärlivränta. En person med rätt till både skadelivränta och yrkesskadelivränta kan få viss minskning av pensionsförmånerna, medan någon motsvarande minskning inte inträder för den som endast uppbär skadelivränta.

Ikraftträdande m. m.

En retroaktiv tillämpning av trafiklivrätterreglerna skulle enligt utredningsmannen kräva en komplicerad utredning. Resultatet av denna skulle emellertid bli osäkert. Utredningsmannen förordar bl. a. därför att de föreslagna reglerna får gälla fr. o. m. den 1 juli 1970.

Vidare framhåller utredningsmannen att de nuvarande provisoriska reglerna om uppräknig av de statliga skadelivräntorna i ett tjugotal fall medför högre livräntebelopp än vad de föreslagna nya reglerna skulle ge. De livräntebelopp som nu utgår bör enligt utredningsmannen inte minskas.

Remissyttrandena

De remissorgan som tagit ställning i sak har väsentligen ställt sig positiva till de förslag som läggs fram i promemorian. Detta gäller både förslagens innehåll och tidpunkten för övergången till de nya reglerna.

Hovrätten för Västra Sverige ifrågasätter emellertid om inte införandet av den föreslagna regleringen skulle föregripa den utredning av frågor om skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst och om efterlevandes rätt till skadestånd som bedrivs av skadeståndskommittén sedan år 1966. Med beaktande av utvecklingen på socialförsäkringens, trafikförsäkringens och de familjerättsliga underhållsbidragens område har denna kommitté enligt sina direktiv att pröva olika tänkbara metoder för värdesäkring av skadelivränta. Det skulle mot bakgrunden härav kanske finnas skäl för en fortsatt tillämpning av de provisoriska reglerna tills vidare. Å andra sidan torde det vara realistiskt att räkna med att det dröjer avsevärd tid innan utredningsarbetet ger resultat i form av lagändring på området.

De anförda synpunkterna på lämpligheten att nu genomföra en reglering av de statliga skadelivräntorna delas i viss mån av *riksförsäkringsverket*, som också liksom tidigare hänvisar till skadeståndskommitténs arbete. För en övergång till de föreslagna reglerna för värdesäkring av livräntorna talar emellertid enligt verket att dessa regler är mer adekvata för skadelivräntor än 1968 års provisoriska regler som knyter an till bestämmelserna för yrkesskadelivräntor.

De betänkligheter som hovrätten för Västra Sverige och riks-försäkringsverket uttrycker delas inte av övriga remissorgan. Flera av dessa, bl. a. *skadeståndskommittén* och *försvarets skaderegleringsnämnd*, framhåller att alla livräntor av skadeståndsrättslig natur bör behandlas så enhetligt som möjligt och tillstyrker därför utredningsmannens förslag om tillägg till de statliga skadelivräntorna enligt reglerna för trafiklivräntor. Som ytterligare skäl för sitt tillstyrkande anger skadeståndskommittén att en reglering av ifrågavarande livräntor enligt sådana principer framstår som för-månlig för livräntetagarna i de flesta fall.

Statens vägverk ifrågasätter om inte en värdesäkring bör ske även av skadelivräntor som inte utges av statsmedel. Verket anser det ur rättvis- och likformighetssynpunkt vara otillfredsställande att den mångdubbelt större grupp invalider, som får sin livränta från försäkringsbolagens ansvarighetsförsäkringar och som, såvitt verket känner till, inte har livräntan värdesäkrad, inte i detta sammanhang också erhåller en värdesäkring. Det kan enligt verket knappast vara tillfredsställande att en skadelivräntas anpassning till penningvärdets fall skall vara beroende av om staten eller enskild är ansvarig för det olycksfall som har medfört invaliditet och därmed rätten till livränta. När det gäller trafiklivräntor föreligger inte denna inkongruens.

Försvarets civilförvaltning tar upp frågan om den överkompensation som utredningsmannen påtalar och som kan inträda vid samordning av skadelivränta med periodisk förmån av typ yrkesskadelivränta. Om man tillämpar den metod för beräkning av tillägg, som anvisas i 5 § lagen om tillägg till vissa trafiklivräntor, och härvid kombinerar den med en regel att avdrag vid utbetalning av skadelivräntor får ske bara med yrkesskadelivräntans grundbelopp, innebär det att vissa livräntetagare som uppbär statlig skadelivränta överkompenseras med värdesäkrat belopp, varvid i princip överkompensationen blir större ju längre tid det tar innan skadelivräntan slutligt bestäms. Definierar man yrkesskadelivräntans grundbelopp som det belopp, som faktiskt utgår som yrkesskadelivränta ("grundbelopp" + värdesäkringstillägg) då skadelivräntan fastställs, försvinner överkompensationen samtidigt som värdesäkringstilläggen kommer livräntetagaren till godo. En sådan definition av grundbeloppet innebär att de förmåner, som samordnas enligt bruttolivräntemetoden, vid tillämpning av värdesäkringsregler behandlas enligt nettolivräntemetoden, dvs. att varje del följer sina regler om värdesäkring. Civilförvaltningen anser denna metod lämplig och tillstyrker att den används.

Också *försvarets skaderegleringsnämnd* tar upp sistnämnda fråga. Nämnden erinrar härvid om att dom eller annat fastställelsebeslut brukar innehålla förklaring att man vid fastställande av trafiklivränta och annan livränta skall minska livräntan med vad den skadelidande erhåller från riks-försäkringsverket. Enligt nämnden åsyftas därmed det totala livräntebelopp som faktiskt utgår från verket vid tiden för omprövning av skadeståndet. Denna tolkning av en sådan förklaring behöver enligt nämnden inte strida mot grunderna i 5 och 10 §§ lagen om tillägg till vissa trafiklivräntor.

I viss mån likartade tankegångar framförs av *riksförsäkringsverket*, som finner att samordningsfrågorna kompliceras av att domar och beslut om skadeståndens beräkning skiftar mycket i fråga om socialförsäkringsförmånernas inverkan på skadeståndet. När skadelivränta är bestämd till visst belopp, som dock skall minskas med socialförsäkringsförmån, när man i stort

sett sakligt riktiga resultat, om livräntans belopp efter uppräknings med värdesäkringstillägg minskas med den socialförsäkringsförmån som utgår då uppräknings sker.

Verket har beräknat kostnaderna för de föreslagna uppräkningsarna. Beloppet av de statliga skadelivräntor som f. n. utges av verket uppgår till omkring 500 000 kr. om året. För verkets del skulle merkostnaden på grund av förslaget uppgå till mellan 100 000 kr. och 150 000 kr. om året. *Statens järnvägar* uppger att man nu betalar 93 livräntor av ifrågasvarande slag med ett sammanlagt belopp av ca 280 000 kr. om året.

Svenska kommunförbundet och *Svenska landstingsförbundet* har inte funnit anledning att ta ställning till utredningsmannens förslag, eftersom detta avser bara statliga skadelivräntor.

Föredraganden

Enligt allmänna skadeståndsregler utgår full kompensation för framtida förlust av arbetsinkomst och — vid dödsfall — i viss utsträckning gottgörelse till efterlevande för mistat underhåll. I regel utgörs ersättningen av livränta som beräknas på grundval av den skadades resp. den avlidnes arbets- och inkomstförhållanden vid tiden för olycksfallet. Skadelivränta bestäms i det penningvärde som råder vid tiden för livräntans fastställande. Eftersom det i allmänhet förflyter viss tid efter olyckstillfället innan livräntan slutligen fastställs, försöker man ofta vid fastställelsen beakta de allmänna löneökningar som under mellantiden kan ha förekommit inom den skadades yrke. Storleken av de livräntebelopp som en gång har fastställts påverkas däremot inte genom framtida förbättringar av den aktiva befolkningens inkomstförhållanden eller av ändringar i penningvärdet.

Skydd mot realvärdeförsämring av fastställda förmåner har sedan länge funnits på den allmänna försäkringens område och infördes år 1968 för sådana skadelivräntor som utgår i form av trafiklivräntor och för yrkesskadelivräntor och därmed jämförliga livräntor. Vid sistnämnda tidpunkt uppräknade man också äldre trafik- och yrkesskadelivräntor till en nivå som bedömdes skälig med hänsyn till tidigare inte beaktad prisutveckling.

Mot bakgrunden härav framstår det som önskvärt att man värdesäkrar också de skadelivräntor som inte är trafiklivräntor.

Utredningsmannen föreslår att de statliga skadelivräntorna regleras utan ytterligare dröjsmål. Flertalet remissinstanser stöder förslaget. En remissinstans har emellertid uttalat sig för att även övriga skadelivräntor skall värdesäkras i detta sammanhang. Några andra har, utan att direkt motsätta sig den avsedda separata lösningen, ifrågasatt om den inte skulle föregripa skadeståndskommitténs arbete.

Inom skadeståndskommittén pågår f. n. en utredning om möjligheterna att åstadkomma värdesäkring av vissa andra skadelivräntor än trafiklivräntor, nämligen sådana livräntor som utges på grund av annan ansvarsförsäkring än trafikförsäkring. Resultatet av utredningsarbetet kan troligen väntas redan under innevarande år. Enligt vad jag inhämtat anser emellertid kommittén inte att detta arbete skulle föregripas av att en reglering av de statliga skadelivräntorna görs redan nu.

Jag anser en reglering av de statliga skadelivräntorna vara så angelägen att den bör genomföras utan att man avvaktar en lösning av frågan om värdeskydd för andra skadelivräntor. Regleringen bör gälla fr. o. m. den 1 januari 1971.

Till äldre trafiklivräntor utgår allmänt tillägg med ett procenttal som har avvägt med hänsyn till höjningen av konsumentprisindex från det år, då livräntan fastställdes, till år 1967. Detta tillägg ger full gottgörelse för realvärdeminskning. Till följd av sammankopplingen med yrkesskadelifivräntorna har äldre statliga skadelivräntor i många fall inte alls eller endast i begränsad omfattning kompensrats för sådan minskning. Grunden för en statlig skadelivränta, dvs. statens skadeståndsansvar, är av samma art antingen det är fråga om trafiklivränta eller livränta av här avsett slag. Jag finner det därför naturligt att äldre statliga skadelivräntor förbättras i ungefär samma mån som äldre trafiklivräntor.

Allmänt tillägg bör utgå bara till skadelivräntor som har fastställts före utgången av år 1968. Som grund för höjningen genom sådana tillägg bör läggas medelvärde av konsumentprisindex för år 1969. Detta är 221. Tilläggen bör liksom motsvarande tillägg till trafiklivräntorna uppräknas schablonmässigt med de smärre avvikelser från penningvärdets verkliga utveckling som följer därav. Skadelivräntorna indelas för detta ändamål i olika årsgrupper. Varje grupp avser år med tämligen likartat årsmedelvärde av konsumentprisindex. Med tillämpning av den angivna beräkningsmetoden bör allmänt tillägg till äldre statliga skadelivräntor utgå med 255 % om livräntan fastställts år 1939 eller tidigare och i annat fall efter en procentsats som successivt minskar ju senare livräntan fastställts.

Även andra omständigheter än penningvärdets nedgång kan ha lett till att äldre statlig skadelivränta utgår med lägre belopp än om ersättningsfrågan hade bedömts enligt den ordning som gäller f. n. Vid den rättsliga bedömningen av skadelivränta till yngre skadade har man sålunda i praxis sedan början av 1960-talet tillämpat ersättningsgrunder som är fördelaktigare för den skadade. Till följd härav har skadad, som uppbär trafiklivränta på grund av skada som inträffat innan den skadade fyllt 16 år, gottgjorts ytterligare under vissa angivna förutsättningar. Även den som uppbär statlig skadelivränta på grund av skada som nyss nämnts bör kunna tillerkännas ytterligare gottgörelse, om särskilda skäl föreligger.

Efter mönster från yrkesskadeförsäkringen har de statliga skadelivräntorna genom särskilda beslut provisoriskt värdesäkrats genom anpassning till basbeloppet inom den allmänna försäkringen. Anpassningen är dock inte fullständig eftersom den inte får leda till att utgående förmåner nedsätts. Något avvikande regler gäller för värdesäkring av trafiklivräntor. Dessa anpassas årsvis efter basbeloppets höjningar och ändras endast om basbeloppet höjts under ett år med minst 5 %. Utredningsmannen förordar att sistnämnda regler tillämpas också på de statliga skadelivräntorna, både äldre och nytillkommande, för att dessa livräntor även i värdesäkringshänseende skall nå överensstämmelse med vad som gäller för trafiklivräntor. Jag ansluter mig till denna uppfattning och föreslår därför att nuvarande automatiska anpassning till basbeloppet ersätts med en anpassning enligt de regler som utredningsmannen förordar.

Statlig skadelivränta, i förekommande fall ökad med allmänt tillägg och särskild gottgörelse till unga personer, bör alltså värdesäkras genom indextillägg. Sådant tillägg bör utlösas första gången den 1 januari det år, då basbeloppet med minst 5 % överskrider basbeloppet för januari 1970. Ytterligare tillägg bör utgå den 1 januari varje år, då basbeloppet för januari månad med minst nämnda procenttal överskrider det basbelopp som ligger till grund för senaste tillägg. Har livränta fastställts efter det att tillägg till tidigare fastställda livräntor börjat utgå, bör tillägg utgå första gången samtidigt med att dessa får nya tillägg.

I fråga om beräkning av allmänt tillägg till sådan statlig skadelivränta, vid vars utbetalning annan periodisk förmån dras av, förordar utredningsmannen regler som utformas efter förebild från lagen om tillägg till vissa trafiklivräntor. Sådant tillägg skall följaktligen beräknas på livräntan efter minskning med den andra förmånen till den del denna inte svarar mot gottgörelse för penningvärdets nedgång. Utredningsmannen framhåller att tillämpningen härav leder till överkompensation särskilt i skadefall, där livräntan fastställs lång tid efter skadans uppkomst. Några av remissinstanserna framhåller att det i stort sett leder till ett sakligt riktigare resultat, om man samordnar med utgångspunkt i jämförliga nivåer. För min del anser jag mig med hänsyn till omständigheterna böra förorda, att man samordnar enligt de regler som gäller för trafiklivräntorna men att man vid fastställande av skadelivränta i nytillkommande fall föreskriver sådana grunder för avräkning mot annan periodisk förmån, att tillämpningen av sistnämnda regler inte leder till någon överkompensation.

Kommunerna får enligt avtal med personalorganisationerna minska periodisk personalförmån med skadelivräntebelopp när båda förmånerna härrör från samma skada. Statens möjlighet att i motsvarande fall tillgodogöra sig livräntebelopp förutsätter utövning av regress. Ett tredje alternativ för samordningen är att personalförmånen lämnas intakt och regleringen sker

på livräntesidan. Skadeståndskommittén torde under sitt fortsatta utredningsarbete ha att överväga frågan om riktlinjer för reglering av sammanträffande i de fall jag nu åsyftar.

Utredningsmannen har uppmärksammat, att gällande principer för samordning kan leda till att livräntetagare genom att han har rätt till yrkes-skadeersättning får vidkännas en minskning av pension från den allmänna försäkringen medan motsvarande minskning inte inträder för den som enbart uppbär skadelivränta. Skadeståndskommittén torde i sitt utredningsarbete ställas också inför denna fråga.

Personer med statliga skadelivräntor har enligt tidigare meddelade bestämmelser tillförsäkrats viss gottgörelse för realvärdeminskning med anledning av penningvärdets fall. Denna gottgörelse bör i princip inte utgå när livräntorna höjs med tillägg enligt vad jag tidigare anfört. Detta skulle emellertid innebära en försämring för ett tjugotal livräntetagare. Kungl. Maj:t bör därför få meddela de särskilda övergångsbestämmelser som behövs för att den avsedda regleringen inte skall leda till sämre förmåner.

Det finns några statliga skadelivräntor som enligt föreskrift i samband med fastställandet ändras i takt med lönerna inom den skadades yrke. Kungl. Maj:t bör beträffande sådana livräntor få meddela de särskilda föreskrifter som finnes påkallade. Detsamma bör gälla andra statliga skadelivräntor när det finns särskilda skäl därtill.

Under åberopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om tillägg till här avsedda statliga skadelivräntor som ej är trafiklivräntor enligt de grunder som jag har förordat.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten